

בדין טבילה ביום במקום אונס

מאת: אליעזר בן פורת

בסוגית הגמ' נדה [ס"ז ע"ב] בהבדל שבין איסור טבילה ביום השמיני לאיסור טבילה ביום השביעי, ובדעת ר"ת [המובאת בתוס' נדה ס"ז ע"ב ד"ה משום] וביאור דברי הסדרי טהרה [סי' קצ"ז ס"ק ט'] בשם עבודת הגרשוני [סי' כ'] בדין טבילה ביום השביעי במקום אונס היכא דלא תשוב לביתה אלא משחשכה. ב' ביאור דברי שו"ת הת"ס [יו"ד סי' קצ"ז] בגדר האיסור דטבילה ביום השביעי קודם חשכה, ומשמעות סוגית הגמ' נדה הנ"ל. ג' בדברי שו"ת אגרות משה [יו"ד ח"ג סי' ס'] ושו"ת שואל ומשיב [ח"א סי' ו'] בדין טבילה ביום הז' במקום אונס, ומה שיש לדון בדבריהם ז"ל, ומסקנת הדין. ד' בדין טבילת כלה ביום השביעי היכא דהחופה תהא סמוך לחשכה והיחוד בלילה, והיכא דהחופה הוי בערב שבת.

מקוה הטהרה בעירנו הוא במערב העיר, ויושבי העיר הדרים בשאר חלקי העיר, מרוחקים מן המקוה מרחק רב המצריך נסיעה במכונית. ונשאלת השאלה: מה תעשה אשה אשר זמן טבילתה חל בליל שבת קדש, האם מותר לה בכה"ג לטבול ביום ו' [שהוא יום שביעי שלה] מבעוד יום, או דלמא תדחה טבילתה למוצאי שבת? להלן נבאר בס"ד עיקר הך דינא דטבילה ביום.

א איתא בגמ' נדה [ס"ז ע"ב]: אמר רב נדה בזמנה [בשביעי, ובנדה דאורייתא קמיירי שלא ספרה ז' נקיים] אינה טובלת אלא בלילה [דכתיב בה 'תהיה בנדתה', תהא בנדתה כל ז']], שלא בזמנה [בשמיני] טובלת בין ביום בין בלילה, רבי יוחנן אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך בתה [שנוהגת אחריה לטבול ביום ואפילו בזמנה, ואתיא לידי כרת, ולא ידעה דאמה בשמיני הוא דטבלה ביום^א], ואף רב הדר ביה, דאמר ר"ח ב"א אמר רב נדה בין

א כך פירש רש"י. אבל הרמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ד ה"ז כתב לענין טבילת נדה ביום: נתאחרה ימים רבים ולא טבלה, כשתטבול לא תטבול אלא בלילה, שאם תטבול

אליעזר בן פורת, ר"מ ומו"צ באטאווא קנדה. למד בישיבת כנסת חזקיהו דכפר חסידים. הוציא לאור ספר נעם אליעזר על אורח חיים וחושן משפט. משתתף בכמה בטאונים: מוריה, אסיא, קול התורה.

בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה. אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא משום אריותא [פחד אריות]. רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי². רב יהודה בפומבדיתא משום צנה [קרירות מי המקוה, או קרירות מזג האויר]. רבא במחזא משום אבולאי³. א"ל רב פפא לרבא ולאביי, מכדי האידינא כולהו ספק זבות שוינהו רבנן [שאפילו גדה סופרת ז' נקיים, דהחמירו על עצמן כדאמר ר' זירא [ס"ו ע"א] בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה ז' נקיים], ליטבלינהו ביממא דשביעאה[ממה נפשך, אם גדה היא, הרי יום טבילתה יותר מז' לראייתה, ואם זבה היא, טובלת זבה ביום]. ומשני, משום דרבי שמעון, דתניא 'אחר תטהר', אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן, רבי שמעון אומר 'אחר תטהר', אחר מעשה תטהר [כיון שספרה מקצת היום של ז', תטהר על ידי טבילה], אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבוא לידי ספק.

ומבואר בסוגיין דב' גזירות איכא לענין טבילה ביום, גזירת סרך בתה, ובהא נקטו כל הנך אמוראי להקל לטבול בשמיני מבעוד יום היכא דאיכא אונס. ועוד איכא גזירת איסור טבילה בשביעי מבעוד יום, שמא תבוא לידי ספק, דהיינו שמא תשמש ואח"כ תראה ותסתור למפרע, ולענין איסור זה לא מצינו בגמ' להקל, אלא משמע דשביעי לא תטבול מבעוד יום אע"ג דאיכא אונס, וכ"כ בטור סי' קצ"ז: אבל בשביעי לא תטבול מבעוד יום אע"ג דאיכא אונס, וכתב בית יוסף, זה פשוט, דהא הני אמוראי אע"ג דהו"ל אונס לא תקון למיטבל ביממא אלא בשמיני ולא בשביעי, וכ"ה בשו"ע סי' קצ"ז ס"ד.

וכתבו התוס' [ד"ה משום], משום סרך בתה, ליכא לפרושי דדוקא בנדה אסור משום סרך בתה שתהא סבורה שהוא שביעי ותטבול בשביעי ותשמש ואיכא כרת, אבל זבה אפילו אם בתה סבורה שהוא שביעי, ליכא איסורא דאורייתא, אלא חששא בעלמא שמא תראה אחר שתטבול ביום שביעי כדר"ש, הא ליכא למימר, דהא אתקין רבא למטבל ביממא דתמינאה במחזא משום אבולאי, משמע הא לאו אבולאי אסור, אע"ג דחומרא דרבי זירא היתה נוהגת בימיו וטובלת בשמיני כדא"ל

ביום יטעו, ותבוא נדה אחרת לטבול בשביעי. ומבואר דפירש 'סרך בתה' כמשל גרידא, דהיינו כל מי שעלולה בטעות ללמוד ממעשיה, ולא דוקא הבת, ומקורו מירושלמי שבת פ"ב ה"א: תמן אמרינן אפילו עבר זמנה אינה טובלת אלא בלילה, מפני חמותה ומפני כלתה.

ב היינו לסטים, רמב"ם הל' איסור"ב פ"ד ה"ח.

ג פירש רש"י: **אבולאי**, שוערי העיר ועובדי כוכבים הן, והוסיף **הבית יוסף** סי' קצ"ז, שהיו סוגרים הדלתות בתחילת הלילה. ובערוך ע' **אבולאי**: אתקין רבה במחזא משום אבולאי, פירוש שהיו סוגרים **המבואות** בלילה ולא היו יכולות לצאת בלילה מבית הטבילה, התקין להם שיהיו טובלות ביום ח'. **לישנא אחרינא** פירש רש"י, **אבולאי**, בנינים של מערות היו בדרך לבית הטבילה [ומחמת חשכת הלילה עלולה ליפול בהן] ואם תפול שם תסתכן. ובסמ"ג ל"ת קי"א כתב: מפני שומרי העיר המעלילים [על] אותם ההולכים בלילות.

רב פפא לאביי ולרבא מכדי האידינא כולהו ספק זבות שוינהו רבנן, ואביי ורבא בדור אחד היו הלכך אפי' בזמן הזה אסור לטבול בין בח' בין בט' ביום. ומיהו אומר ר"ת שאין קפידא רק כשתשוב לביתה שיהיה לילה, ואין צריך שתצא בלילה מביתה, דשוב לא יבוא לידי ספק, וליכא [כצ"ל, רש"ש] למיחש אם תטבול בתה בעוד היום גדול, דמרגשת הבת בכך שתטבול סמוך לחשכה כאמה, אבל במקום שיש לירא מפריצי העיר או מגנבים שרי כדאיתא בשמעתין, עכ"ד. וכ"כ הרא"ש בסוף הל' נדה [הל' מקואות סי' ל"ו]: ורשב"ם היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך, ור"ת היה אומר שאין צריך להחמיר כל כך, רק שתטבול סמוך לחשכה ותבוא לביתה משחשכה, ואז ליכא למיחש לסרך בתה, עכ"ד.

ושני ספקות איכא בפירוש דעת ר"ת. חדא, הא דקאמר ר"ת דהיכא שתשוב לביתה משחשכה שרי לה לטבול מבעוד יום, אי היינו דוקא מיום שמיני ואילך, או אפילו ביום שביעי. ועוד יל"ע, אי לדעת ר"ת הכל תלוי בזמן שיבתה לביתה, דכיון שאינה שבה לביתה עד שתחשך, שרי לה לטבול בעוד היום גדול, ולא דוקא סמוך לחשכה, או דלמא לא התיר לה ר"ת לטבול אלא סמוך לחשכה דוקא, ויתבאר לקמן בס"ד.

בשו"ת חכם צבי [סי' י"א] כתב דמשמעות לשון התוס' שכתבו 'דשוב לא יבוא לידי ספק', משמע דקאי נמי איום שביעי, דאע"ג דאסרו רבנן לטבול שמא יבוא לידי ספק, מ"מ אם טובלת סמוך לחשכה וחוזרת לביתה משתחשך שרי. ומש"כ עוד התוס' וליכא למיחש אם תטבול בתה בעוד היום גדול וכו', זהו טעם נוסף דליכא למיחש נמי לסרך בתה, וכ"כ בשו"ת עבודת הגרשוני [סי' כ'] דר"ת תרתי מילי קאמר, חדא, דכיון שתשוב לביתה בלילה שוב לא יבוא לידי ספק, ועוד ליכא נמי למיחש לסרך בתה⁷. אכן משמעות דברי הטור [סי' קצ"ז] דס"ל דר"ת לא התיר אלא בטבילת יום שמיני ואילך, אבל לא בשביעי. וכ"מ להדיא בדברי רבינו ירוחם שכתב [נתיב כ"ו ח"ב]: ורשב"ם כתב שבשמיני לא תטבול עד שתחשך כמו בשביעי, ור"ת כתב דאין צריך להחמיר כ"כ אלא שתטבול סמוך לחשכה ותבוא לביתה משחשכה וליכא למיחש משום סרך בתה, ומ"מ בשביעי לדברי כולם לא תטבול עד הלילה, עכ"ד. וכ"כ הש"ך [ס"ק ו'], וכתב הסד"ט [ס"ק ט'] דנמשך אחר לשון הטור, אבל בתוס' בסוגיין מבואר דאף בשביעי מתיר ר"ת לטבול סמוך לחשיכה, דתו ליכא למיחש שמא תבוא לידי ספק.

עוד נחלקו הב"י והב"ח בדעת ר"ת, דהב"י כתב דנראה דהא דקאמר ר"ת דתטבול סמוך לחשכה, לאו דוקא, דקודם לכן נמי יכולה לטבול אם אינה באה לביתה עד שחשכה, אלא אורחא דמלתא נקט שאחר טבילה מיד היא באה לביתה, והביא דכ"מ דברי המרדכי והסמ"ג שכתבו דר"ת לא היה מצריך [ללכת לטבול

ד ועוד הוסיף החכם צבי, דמסתבר דרשב"ם ור"ת נחלקו בדבר ההווה ומצוי תמיד, דהיינו טבילה ביום השביעי. וכן משמעות דברי הראשונים ז"ל בהבאת מנהג זה מיסודו של ר"ת, ראה ספר האגור הל' טבילה סי' אלף שפ"ב: והמנהג באשכנז לטבול סמוך לחשכה, וכ"מ להדיא במחזור ויטרי עמ' תרי"א.

לאחר חשכה] רק כשתשוב תהיה חשכה, משמע דלר"ת לא קפדינן אלא שכשתשוב יהיה חשכה, אבל אם טובלת מבעוד יום לית לן בה, דכיון שאינה באה לביתה עד שתחשך, ליכא למיחש לסרך בתה. והב"ח חולק, וס"ל דר"ת דוקא סמוך לחשכה קאמר, ומשום דלפעמים בית הטבילה רחוק מאד מביתה, ואם תטבול בעוד היום גדול, אף אם לא תשוב לביתה עד שחשכה, יודעת הבת שטבלה בעוד היום גדול, אלא ששהתה בדרך בחזרתה מפאת המרחק הרב מבית הטבילה, ותעשה כן גם היא ביום השביעי, גם כשבית הטבילה יהיה קרוב לביתה ותשמש ביום, אבל כשטובלת סמוך לחשכה, גם הבת תשער שלא טבלה אלא סמוך לחשכה, ואם כן אפילו כשיהיה לבת בית טבילה קרוב לביתה ותהא טובלת סמוך לחשכה, מ"מ לא תבוא לביתה אלא משחשכה.

ובסדרי טהרה [סי' קצ"ז ס"ק ט'] הביא משו"ת עבודת הגרשוני [סי' כ'] שקיים הוראת חכם אחד שהורה לאשה שהיתה דרה במקום שאין הנשים יכולות לטבול בתחילת הלילה מחמת שמקום הטבילה היה חוץ לעיר ודלתות העיר ננעלות מיד בתחילת הלילה, אע"ג דאפשר לה לטבול ביום שמיני, מ"מ כיון דאיכא ביטול עונה לילה אחד אם תטבול בשמיני, מש"ה התיר לה שתטבול בשביעי סמוך לחשכה ותבוא לביתה משתחשך, הואיל דליכא [בכה"ג שחוזרת לביתה משתחשך] אלא משום חששא דסרך בתה, דחינן חששא זו משום מצות עונה אחת, כי ביטול עונה אחת נמי אונס הוא. והוסיף וקאמר הסד"ט, דלפי"ז נראה דה"ה אם צריכה לטבול מבעוד יום, כגון שבית הטבילה רחוק מאד מביתה, ואף כאשר טובלת מבעוד יום אי אפשר לה לבוא לביתה אלא משתחשך, נמי שריא, וכמש"כ הב"י דסמוך לחשכה דנקט ר"ת לאו דוקא, אלא אפילו מבעוד יום נמי שריא, כיון שאינה באה לביתה אלא משתחשך, ואף שהב"ח חולק עליו, מ"מ מבואר מדבריו דמטעם סרך בתה אסר לה, לפי שתרגישה הבת שאמה טבלה בעוד היום גדול ותטבול גם היא בעוד היום גדול אף שבית הטבילה יהיה קרוב לביתה, וכיון דמשום סרך בתה הוא, דחינן לחששא זו במקום ביטול עונה.^ה

ומתוך דבריו אלו של הסד"ט היה משמע דלא התיר ר"ת לטבול מבעוד יום היכא דשבה לביתה משחשכה, אלא בכה"ג שבית הטבילה רחוק מביתה דאף כאשר טובלת מבעוד יום אי אפשר לה לבוא לביתה אלא משתחשך, דכיון דלא תוכל לשוב לביתה קודם חשכה, תו ליכא חששא שמא תבוא לידי ספק, וגם ליכא למיחש

ה ודברי הסדרי טהרה הנ"ל הביאם החכמת אדם להלכה, שכתב [כלל קי"ח ס"ה]:
ואם הורה המורה שתטבול בשביעי סמוך לחשכה משום דבלילה אי אפשר לטבול, ואע"ג דיכולה לטבול בשמיני, מ"מ מבטל עונה אחת, אין מזחיחין אותו, וכן הדין אם מתבישת שלא ירגישו בה בני אדם [ובמאמר המוסגר ציין לסד"ט הנ"ל בשם עבודת הגרשוני]. ועוד כתב [שם ס"ו]: ונראה לי דהוא הדין הדרה בכפר, וצריכה לטבול בעיר, וחל ליל טבילתה בליל שבת, למתירין לטבול בשביעי סמוך לחשכה משום ביטול עונה אחת, ה"ה כאן, אע"ג דכאן גרע דיש כאן סרך בתה שתדע שטבלה בעוד יום, מ"מ אם הורה המורה אין מזחיחין אותו, רק שלא תבוא לביתה עד חשכה [ובמאמר המוסגר ציין לסד"ט הנ"ל].

משום סרך בתה וכפירוש הב"י בדעת ר"ת. אכן להלן מינה כתב להדיא הסד"ט, דאף הטובלת מבעוד יום ויש בידה לבוא לביתה קודם חשכה, כל ששוהה ומתעכבת ואינה שבה לביתה אלא משחשכה, נמי שריא לדעת ר"ת, שהביא דהחכ"צ [סי' י"א] נשאל על דבר הנשים שהיו נוהגות לטבול בלילי שבת בחמין כדרכן בחול, ובא חכם אחד והתיר להן לטבול בערב שבת מבעוד יום ביום שביעי שלהן, וכתב הסד"ט דהחכם שהורה דתטבול מבעוד יום, טב הורה, דאע"ג דלכו"ע אסורה לטבול בשביעי מבעו"י, אבל כשהיא מתעכבת שם עד לאחר חשכה שריא, דהא דעת הב"י בשיטת ר"ת דלא קפדינן אלא שתבוא לביתה משתחשך.

ובאבני נזר השיג על הוראת הסד"ט להתיר טבילה בשביעי בעוד היום גדול במקום אונס, היכא דאינה שבה לביתה אלא משחשכה, דגזירת דרבנן הוי בגדר איסור על עצם מעשה הטבילה ביום השביעי¹ [דלאו היינו איסור יחוד עם אשתו לאחר שטבלה ביום שמא יבואו לידי ספק, אלא ענין הגזירה] דחז"ל אסרו עליה לטבול ביום השביעי באופן שתוכל לבוא לידי תשמיש קודם הלילה, ואם טובלת בעוד היום גדול, באופן שאם תרצה תוכל לשוב לביתה קודם חשכה, מה בכך שמרצונה הטוב מתעכבת היא בדרכה ואינה שבה לביתה עד הלילה, והרי דבר זה גופא אסרו חז"ל, מעשה טבילה ביום היכא דשייך לבוא לידי ספק. ונראה בביאור הוראת הסד"ט, דס"ל דנהי דגדר האיסור הוי על מעשה הטבילה מבעוד יום, מ"מ זה אינו אלא בתנאי ששבה לביתה מבעוד יום, דמלתא דא ילפינן מדברי ר"ת והב"י בדעת ר"ת, דאף אם טובלת בעוד היום גדול, אם אינה שבה לביתה אלא משחשכה, שריא, וע"כ צריך לומר דהיינו טעמא, דכיון דאי אפשר לו לשמש עמה אלא בבית, א"כ גדר האיסור הוי טבילה ביום בתנאי ששבה לביתה ביום, אבל אם אינה באה

1 **אבני נזר** יו"ד סי' ר"נ ס"ק ב': ואחר המחילה נראה דשגגה היא בידו, דבכה"ג כשטובלת מבעו"י ויש שהות לילך לביתה מבעו"י אף שמתעכבת במרחץ אסור מדינא, שמא תלך לביתה ותשמש, ומה לי אם הולכת לביתה ואינה משמשת דאסור משום גזרה שמא תשמש, מה לי אם אינה הולכת לביתה, דגזרינן שמא תלך ותשמש, וכולה חדא גזירה היא, וכשהתיר עבודת הגרשוני לטבול בשביעי סמוך לחשכה, דוקא היכא דאי אפשר לה לבוא לביתה עד שתחשך דאי אפשר שתבא לידי ספק, אבל בעוד היום גדול שאפשר שתבא לביתה מבעו"י, ודאי אסור, שמא תלך לביתה ותשמש.

2 **ע' רש"י** ס"ז ע"ב ד"ה לידי ספק: שמא תשמש בו ביום ותראה מיד לאחר תשמיש, ונמצא סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה, וכ"כ התוס' שם ד"ה אבל. **והרמב"ן**, **הרשב"א** ו**הר"ן** כתבו לפרש דרבי שמעון אסר תשמיש ביום השביעי, והאמוראים אסרו גם טבילה, וכ"כ רש"י לעיל כ"ט ע"א ד"ה ר"ש ותוס' שם ד"ה ר"ש, וכ"מ דעת **הרמב"ם** הל' איסור"ב פ"ו הי"ד ופי"א הי"ז, ע' ביאורי **מהרש"ל** על **הסמ"ג** ל"ת קי"א. אכן דעת **הרז"ה** בהשגותיו **לבעלי הנפש**, **סלע המחלוקת** סי' מ"א דשרי לטבול בשביעי, ורק תשמיש בלבד הוא דנאסר, והביאו **הרשב"א** בתורת הבית בית ז' שער ז' [וכ"ה בספר **האשכול** הל' נדה סי' מ"ה בשם יש מי שאומר] ודחה דבריו מהלכה. וע' **ב"י** סי' קפ"ג וסי' קצ"ז שכתב: דעת כל הפוסקים שאסור לטבול ביום ז' לכתחילה, ולא ראיתי חולק בדבר אלא הרז"ה, וכבר דחה הרשב"א דבריו.

לביתה ביום לא אסרו אף הטבילה, ובזה גופא נחלקו רשב"ם ור"ת, דרשב"ם ס"ל דעצם מעשה הטבילה ביום הוא דנאסר בלא שום תנאי נוסף, והלכך לעולם בעינן שתטבול משחשכה, ואנן סומכים על דעת ר"ת וכמשנ"ת.

ב ובשו"ת חתם סופר [יו"ד סי' קצ"ז] הביא דברי החכם צבי¹ ועבודת הגרשוני הנ"ל והוראת הסד"ט דבמקום בטול עונה שרי לה לטבול ביום שביעי ולא תבוא לביתה עד חשכה, וסיים עלה: והיות הגזירה רק רחוקה ומילי דרבנן ובטול מצות פריה ורביה, הקילו הגאונים, ומי יבוא אחריהם ח"ו אפילו להחמיר. והוסיף החת"ס וקאמר: אך על כל פנים נ"ל שתשהה האשה בהליכה מן המקוה לביתה עד הלילה, אבל אינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר, כי מה לי בית זה או זה, ולא ניתנו דבריהם לשיעורים כאלה, וכן יש להוכיח מפשטיות הסוגיא כמובן, ומכל מקום המחמיר תע"ב והמקיל לא הפסיד, עד כאן לשוני שכתבתי במקום אחר. וכעת נראה לי עצת מעלתו נכונה לכתחילה על כל פנים, שתפסוק בטהרה גם ביום ד' [לראיתה] סמוך לביה"ש הפונה ליום ה' לראיה, ומ"מ לא תתחיל לספור [ז' נקיים] אלא מיום ו' ואילך אחר פסיקת טהרה שנית סמוך לביה"ש הפונה ליום ו' לראיה, ואז תטבול ביום ז' שחל בעש"ק ולא תבוא לביתה עד הלילה ליל ש"ק, ומ"מ קשה הדבר איך תשהה כ"כ סמוך לשבת בדרך, כי כבר כתבתי שאין נ"ל שום היתר במה שהיא בבית חברתה באותה העיר, והחכם עיניו בראשו. ולהלן נפרש שיח קדש דברי החת"ס.

מש"כ החת"ס: נ"ל שתשהה האשה בהליכתה מן המקוה לביתה עד הלילה, אבל אינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר, כי מה לי בית זה או זה, ולא ניתנו דבריהם לשיעורים כאלה, נראה דכונתו לומר, דכיון דאין הגזירה דרבנן בגדר איסור יחוד שמא יבואו לידי ספק, אלא דהוי בגדר איסור לטבול היכא שעומדת לבוא לבית, דהיינו מקום שאפשר שיבואו לידי ספק, א"כ אין הבדל בזה לאיזה בית היא חוזרת, דבית חשיב מקום דיכולים הם לבוא שם לידי ספק, ורק אם תשהה בדרך עד חשכה ואז תשוב לביתה הוא דשרי, וחזר וסיים החת"ס שאין נ"ל שום היתר במה שהיא בבית חברתה באותה העיר, ומשום דזה גופא הוי גזירת חז"ל, טבילה וחזרה לבית קודם חשכה בשביעי, ומה לי בית זה או אחר. ומש"כ החת"ס: וכן יש להוכיח מפשטיות הסוגיא כמובן, נראה דכונתו לומר, דאי איתא

ח **החתם סופר** שם מביא דברי **החכם צבי** דפשיט ליה מאד דמעולם לא עלה על דעת ר"ת לאסור בז' סמוך לחשכה, דמסתמא רשב"ם ור"ת פליגי בדבר ההוה ורגיל, היינו שהגיע זמנה לטבול אור ליום ח' ורוצה להקדים לטבול בז', אבל אשה שנדחת טבילתה ליום ח', מזה לא מיירי דאינו הוה ורגיל, וכתב החכ"צ שכל המודה על האמת יודה לזה, ושיש לדחק גם ברא"ש [צ"ב בדברי הרא"ש לא משמע מידי לענין זה] ובטור דיום ח' שכתבו היינו אור ליום ח' ומקדמת ביום ז', ואותו קראו יום ח', ועלה קאמר החת"ס: ואני מודה על האמת, מ"מ דחיקא לי מלתא בכונת הרא"ש והטור הנ"ל, עכ"ד. וע"ע **בית מאיר** יו"ד סי' קצ"ז ס"ג שכתב נמי ד**החכ"צ** סי' י"א הכריח בטוב מדברי התוס' שר"ת מתיר אפילו ביום שביעי.

דהיכא שטובלת מבעוד יום וחוזרת מבעוד יום לבית חברתה ושוהה שם עד חשכה, נמי שריא, א"כ אמאי לא נתנו האמוראים עצה זו, כלומר, מדוע לא הורו לנשים במקומם לטבול ביום השביעי, ויחזרו מבעוד יום לבית חברותיהן? אלא כיון דהגזירה היתה שלא לשוב לבית, א"כ מה לי בית זה או אחר, הכל בכלל האיסור הוא, ולכך לא התירו אלא ביום השמיני^ט.

וכ"מ בבית מאיר [סי' קצ"ז ס"ג] שנשאל באשה חלושת כח שחל יום שביעי שלה בערב יו"ט, וכח אין לה ללכת ברגלים מן המקוה שבעיר הסמוכה, לדאנציג, ורצה המורה להתיר לה לטבול מבעו"י סמוך ללילה בכדי שתוכל לבוא בעגלה ג"כ מבעו"י, אלא שתתעכב בבית אחרים, שלא בביתה, עד שתחשך, וקאמר עלה הבית מאיר, זה ודאי מוכרח מתקנתא דרבא לכל הפירושים בהא ד'משום אבולאי' דאסור, דאל"ה למה ביטל רבא עונה אחת, היה לו לתקן לטבול ביממא בשביעי ותחזור מבעו"י אלא שתתעכב בבית שכנה אחת באותו מבואה? אלא ודאי דזה לאו כלום הוא, דאכתי איכא החשש שמא לא תתעכב ותלך לביתה מבעו"י לשמש ותראה ותסתור, וזה ברור, עכ"ד. כלומר, כל הנך גווני דאונס שנזכרו בגמ', פחד אריות, צינה, לסטים, בורות בדרך וסגירת שערי העיר או המבוי, הצריכו את שיבתה של האשה מן המקוה בעוד יום, ולכך לא התירו האמוראים טבילה ביום השביעי, שכן תשוב לביתה קודם חשכה, ועצה זו שתשוב לבית חברתה קודם חשכה לא שמיע להו, ר"ל לא סבירא להו, ומשום דאינה עצה כלל, כיון דכל זה הוא בכלל הגזירה שמא יבואו לידי ספק וכמשנ"ת בדברי החת"ס [וע"ע שדי חמד ח"ט, דברי חכמים סי' קכ"ט].

ובהגהות יגל יעקב [יו"ד סי' קצ"ז על הפת"ש ס"ק ט' בשם החת"ס הנ"ל] הביא דברי שו"ת פרי השדה [ח"ב סי' מ"ה] שהבין מדברי החת"ס דגם ביום ח' ע"י אונס דינא הכי שאסורה לילך אפילו לבית אחר יעו"ש, וכתב עלה היגל יעקב: ולא דק כלל בזה להוסיף חומרא על חומרא שלא נמצא בשום מקום ובלוי שום ראייה, והרי אפילו ביום ז' סיים החת"ס דהמקיל לא הפסיד, וא"כ איך נחמיר כ"כ ביום ח', ומכל שכן כשאין הבעל יודע באיזה בית נכנסה לעיר ודאי דיש להקל, אלא דנ"ל במקום דחוק קצת להקל אפילו כשיודע, כל שלא באה לביתה, עכ"ד. ודבריו ז"ל תמוהים, דמעולם לא הקיל החת"ס בנכנסה לבית חברתה, דמש"כ החת"ס: **ומ"מ המחמיר תע"ב והמקיל לא הפסיד**, כונתו לקולת הסד"ט שהביא קודם לכן שתשהה האשה בהליכתה מן המקוה לביתה עד הלילה, דאף זו קולא היא, ועלה קאמר דהמחמיר תע"ב והמקיל לא הפסיד, אבל להכנס לבית חברתה

ט ולא יכלו האמוראים ליתן עצה זו שתשהה בדרך עד שחשכה ואז תשוב לביתה, דכיון שצריכה היא להכנס לתוך העיר מבעו"י קודם סגירת שערי העיר [ולחד פירוש קודם סגירת שערי המבואות], אי אפשר לה לטייל בחוצות עד חשכה, משום דע"י כך יתפרסם הדבר בין תושבי העיר שליל טבילתה הוא, והרי צריכה האשה להסתיר טבילתה כמבואר בדברי הרמ"א סי' קצ"ח סמ"ח עפ"י הגמ' עירובין נ"ה ע"ב והגה"א שם פ"ה סי' ג'.

כתב להדיא דאסור, וכן כתב אח"כ להדיא שנית שאין נ"ל שום היתר במה שהיא בבית חברתה באותה העיר, אלא כונתו להיתר לשהות בהליכתה מן המקוה לביתה וכמשנ"ת.

ג ויעוין בשו"ת אגרות משה [יו"ד ח"ג סי' ס'] לענין טבילה בערב שבת קודם הלילה, שאחר שנקט דהעיקר לדינא כדעת ר"ת, כתב להקל עוד יותר בעש"ק שתשוב לביתה קודם הדלקת הנרות, וזה לשונו: ונראה דאם הבעל ילך לבהכ"נ זמן קטן קודם זמן הדלקת הנר, והיא תכנס לביתה תיכף לזמן הדלקת הנר, ואף שכתב החת"ס דאינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר כי מה לי בית זה או זה ולא ניתנו דברים לשיעורים, נראה דאין כוונת החת"ס אלא באופן שיכול הוא או היא לבוא להפגש, משום דהוא יבין באיזה בית נמצאת והיא הרי יודעת שהוא בבית, אבל כשהלך לביהכ"נ שודאי לא יצא משם עד אחר גמר התפלה, ועד שיבא הביתה יהיה כבר בלילה, אין לחוש לכלום דהרי לא תלך לביהכ"נ. ובלא זה לא מובן מש"כ לא ניתנו דברים לשיעורים כאלה, דהרי אין כאן נתינת שיעורים אלא דבר ברור לכל בשוה שאין לה לבא למקום שהוא נמצא דהוא בבית, דהא אין חוששין לשמא יעברו במזיד על איסורין, אלא דכשתבא לבעלה יש לחוש שכיון שאיסור קל הוא יזלזלו כשהן יחד, אבל ודאי אין לחוש שישתדלו ויטריחו למצוא זא"ז אפילו כשהוא איסור קל, אבל מ"מ כיון שהחת"ס אסר כשתהיה בבית חברתה יש לחוש לדבריו, אבל כשילך לביהכ"נ והיא תבוא לביתה אין לחוש אף להחת"ס, וגם נראה דאף שתבא לביתה אם א"א להו להיות ביחוד עד הלילה כגון שיש בבית ילדים נמי אין לחוש לכלום וכו', עכ"ד.

ויל"ע בדבריו ז"ל, דכבר נתבאר לעיל בדעת הסד"ט והחת"ס דגדר האיסור הוי שלא תטבול היכא דתשוב לבית קודם חשכה, וכיון שזהו גדר האיסור מה לי בית זה או אחר, ולזה נתכוון החת"ס באמרו שלא ניתנו דבריהם לשיעורים, ואין גזירת דרבנן זו בגדר איסור יחוד דנימא דהיכא דיש בבית ילדים אין לחוש. גם מש"כ האג"מ דהיכא דהבעל בבית הכנסת שרי לה לשוב לביתה ומשום דודאי לא יצא מבהכ"נ עד אחר גמר התפלה, והוסיף דבכה"ג אף לדעת החת"ס אין לחוש, נמי צ"ע, דהאיסור הוא לשוב לביתה קודם חשכה, ומה בכך שהבעל אינו שם, והרי אינו מנוע מלשוב לביתו בכל עת שירצה. ועוד קשה, הרי בזמן האמוראים נמי היה הולך הבעל לבית הכנסת להתפלל מנחה ומעריב, וכן היו ילדים מצויים בבית, וא"כ מדוע לא הורו האמוראים לאשה שיש לה אונס לטבול בלילה, לטבול ביום

י עוד יש להעיר במש"כ הסד"ט סי' קצ"ז ס"ק י"ג בדעת הב"ח, וכבר העיר בבדי השולחן סי' קצ"ז ס"ד בסוף ד"ה בשביעי לא תטבול, על הסתירה בדברי הב"ח לפירוש הסד"ט הנ"ל, והמחזור בזה כדפירש במי נדה מהדו"ת בקו"א דהב"ח לא מיירי לענין היתר לכתחילה כלל, ודלא כסד"ט, וכ"מ להדיא בדברי הב"ח הנאמרים בפירוש דעת הראב"ה ויעו"ש, וע' שו"ת חת"ס יו"ד סי' ר"ב שהביא דברי הסד"ט בשם הב"ח וכתב דאין לסמוך ע"ז אלא להתיר פעם אחת, אבל לא באופן תמידי ויעו"ש.

השביעי מבעו"י, והבעל ילך לבית הכנסת, ולא יהיה בבית כאשר תשוב מן המקוה מבעו"י? וכן מדוע לא סמכו על הילדים אשר בבית, ולמה דחו הטבילה ליום שמיני? אלא מבואר מהוראת חז"ל דכל שטובלת בשביעי וחוזרת לביתה מבעו"י הרי זה בכלל הגזירה שמא יבואו לידי ספק, ולכך לא מהני העצה הנ"ל ולא מידי. ובשואל ומשיב [ח"א סי' ו'] צדד נמי להתיר היכא דיש עמה עוד אחר בבית, שכתב: ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש, דכל שיש עוד אחר בבית ל"ש החשש, דבאמת הך חשש שמא תבוא לידי ספק נחלקו הפוסקים אם קאי על הטבילה או על התשיש, ואף אם נימא דעל הטבילה קאי ומשום חומר כרת חששו אפילו בגזרה לגזרה, אכתי קשה הא ישראל קדושים הם ואין משמשים מטותיהן ביום, ועיין סי' קצ"ב ס"ד בהג"ה דביום מותרת להתייחד אף לדעת הרא"ש והרשב"א המחמירין שם כל שיש קטן או קטנה בבית מותרין להתייחד, וא"כ מכ"ש בזה דכל שיש קטן או קטנה בבית מותרין להתייחד כמ"ש, עכ"ד. וגם על דבריו ז"ל יש להעיר כנ"ל, דאיסור טבילה ביום השביעי היכא שתשוב לביתה מבעו"י, אינו בגדר איסור יחוד דנימא דאי איכא עוד אחר עמה בבית שרי. ועוד נראה דאינם נחשבים לשומרים כלל, דאין הבעל והאשה מנועים מלבקש את סליחתם של הזרים, ויתיחדו, ורק אם ידעו אותם הזרים שאסור להם לבעל ולאשה להתייחד עד הלילה, אז נחשבים המה לשומרים, אבל מצד הצניעות ודאי אין לגלות להם דבר זה, שהרי צריכה האשה להסתיר טבילתה כמבואר בדברי הרמ"א [סי' קצ"ח סמ"ח] עפ"י הגמ' עירובין [נ"ה ע"ב] והגה"א [שם פ"ה סי' ג'].

והעולה מן המתבאר בדברי הסד"ט והחת"ס, כי הפתרון הטוב לבעיה, היא בנית מקוה טהרה בכל מקום שיש בו קיבוץ יהודי, שיהא המקוה קרוב לכל אשה בתוך כדי הלוך ברגלה. אכן עד אשר יבנה המקוה, נראה דיש להתיר לה לנסוע מבעוד יום למקוה, ואחר הטבילה קודם לשקיעת החמה, תחנה את מכוניתה בקרבת מקום לביתה, ותטייל בדרך לביתה, או תשהה במקום ציבורי פתוח לרבים [כגון קניון, או ספריה ציבורית], ובמקום הצורך תוכל לקחת עמה את חברתה ללויה, או אפילו שתי חברותיה², ולאחר חשכה תבוא לביתה³.

יא ע' **בדי השלחן** סי' קצ"ח ס"ק שע"א דכל שצריכה לאשה שתלוה אותה לבית הטבילה, אין כאן משום פריצת גדר הצניעות, שהרי צורך טבילה הוא, ובציונים שם ס"ק תרצ"ג הוסיף דה"ה אם צריכה ללויה בדרך, מותרת להוליך עמה אשה אחת, ואף נשים הרבה, עכ"ד, ושפיר קאמר.

יב ועוד איכא העצה המובאת בשו"ת **חת"ס** הנ"ל, שתפסיק בטהרה ב' פעמים, חדא ביום ד' לראיתה, ועוד שנית ביום ה' כמנהג כל הנשים, ונמצא יום ז' של נקיים, יום ח' מהפסק טהרה הראשון, והחת"ס קילס עצה זו, אכן עצה זו אינה מעשית אלא באשה שמשך זמן ראייתה אינו יותר מד' ימים, אבל רבות הנה הנשים אשר נמשכת ראייתן יותר מד' ימים ואין עצה זו עולה להן.

[ד] כתב הרמ"א בס' קצ"ז ס"ג: והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום, דהא לא באות אצל החתן עד הלילה, אבל אחר החופה דינן כשאר נשים. ומקורו מדברי מהרי"ל שכתב [בספר מהרי"ל הל' גדה ודין טבילה]: שגם הכלות שאינן טהורות בשעת החופה להיות טובלות אז, וטובלות אחר הנישואין, ג"כ אינן רשאיות לטבול רק בלילה כשאר נשים, וכן הורה הלכה למעשה, אמנם כשטובלות בשעת הנישואין [ר"ל קודם הנישואין] יכולות לטבול מבעו"י, מאחר דאינן באות אצל חתן באותה הלילה קודם ברכת נישואין, עכ"ד. וע' ש"ך [ס"ק ט'] שהחמיר בזה, והאחרונים ז"ל השיגו על דבריו, ע' פת"ש [ס"ק י'], ובדגול מרבבה כתב להתיר בשעת הדחק לכלה לטבול ביום השביעי מבעו"י באופן שהחופה לא תתקיים אלא בלילה, וכ"מ בדברי מהרי"ל, שכתב דשרי להן לטבול מבעו"י מאחר דאינן באות אצל חתן באותה הלילה קודם ברכת נישואין, עכ"ד, ר"ל קודם החופה, וכמבואר בדברי הרמ"א ז"ל.¹

אמנם משמעות דברי רע"א ז"ל [שו"ת רע"א תנינא סי' ע"א] דאפילו היכא דהחופה ביום, כל שאין היחוד של החתן והכלה מתקיים אלא בלילה, נמי שרי לה לטבול מבעו"י אף ביום השביעי.² ויש להוסיף תבלין בהוראה זו, דיעוין בהגהות שערי דורא [אות א'] שכתב לענין כלות, הכלות בשעת חופתן יכולות לטבול ביום, דהא אינן באות אצל החתן באותה הלילה, ואותן הכלות שפירסו גדה בשעת החופה ואירע טבילתה לאחר הנישואין, אין רשאין לטבול אלא בלילה כשאר נשים, אבל קודם החופה ליכא למיגזר מידי, לא משום דרבי שמעון [שמא תבוא לידי ספק] דהכא ליכא למיחש להכי הואיל והחתן אינו מצוי אצלה ולא גייס בה, ולא לסרך בתה, דאיכא לאפלוגי דידועים שלא יבוא עליה החתן באותה הלילה וכו' מהר"י מולין, עכ"ד, והם דברי מהרי"ל הנ"ל, ומבואר בדבריו דעיקר טעם ההיתר בכלה לטבול מבעו"י הוי משום דב' הגזירות שנאמרו באיסור טבילה ביום אינן שייכות כלל אצל כלה, ולא שייך לומר כאן לא פלוג רבנן, דכלה מופלגת היא בעצמותה, דהא בשעת טבילה אינה נשואה עדיין ואף לאחר טבילה אכתי אינה מצויה אצל בעלה החתן, ואינה דומה כלל לבעל ואשה הנשואים זה מכבר ורגילים זה בזה, והיינו דקאמר מהרי"ל 'הואיל והחתן אינו מצוי אצלה ולא גייס בה', ר"ל דלהכי אין לגזור שמא יבוא לידי ספק, וגם משום סרך בתה אין לגזור 'דאיכא לאפלוגי דידועים שלא יבוא עליה החתן באותה הלילה', ר"ל קודם החופה, ולא שייך לומר כאן לא פלוג, כי מציאות הכלה מופלגת היא במהותה משאר הנשים וכמבואר.

וע' בדי השולחן [סי' קצ"ז ס"ק מ"ח] שכתב דאם היא שעת הדחק, וכגון שחל יום ז' שלה בערב שבת שאי אפשר להעמיד החופה בלילה, יש להקל לה לטבול ביום קודם החופה, ולסמוך על זה שאין מייחדין אותם עד הלילה, עכ"ד. ויש

יג ע' בדי השולחן סי' קצ"ז ס"ג ד"ה והכלות מש"כ לדייק מדברי הרמ"א, אכן בדברי מהרי"ל שהם מקור דברי הרמ"א מבואר להדיא כמש"כ.
יד וכ"כ בשו"ת חבלים בנעמיים ח"ב סי' נ"ה. וע' רב פעלים ח"ד יו"ד סי' י"ט בשם תשובה מאהבה שהעיד שהמנהג להקל להעמיד החופה ביום, אכן הרב פעלים עצמו שם לא הקל אלא כדעת הדגמ"ר הנ"ל.

להוסיף בזה, דאע"ג דכתב המשנה ברורה [סי' של"ט ס"ק ל"ב] לענין חופת אלמנה, דאם כנס אותה בערב שבת, בעינן שיתייחד עמה מבעו"י יחוד גמור הראוי לביאה, ואף לענין חופת בתולה, יש ליזהר לכתחילה שיתייחדו אחר החופה בערב שבת [אלא דבבתולה סגי אפילו ביחוד בעלמא מבעו"י ולא בעינן דוקא יחוד הראוי לביאה], עכת"ד, מ"מ הכא דמיירי שטבלה ביום השביעי, הרי משום גזירת חז"ל האוסרת טבילה ביום השביעי היכא שעלולה לבוא לידי ספק, עדיף יותר לדחות את היחוד עד ליל שבת ולסמוך על חופה שלנו דמקרי חופה גמורה לעשותה נשואה וכמש"כ הגר"א ז"ל באה"ע סי' נ"ה [ס"ק ט'], ואפילו אלמנה יש לה חופה כמש"כ הגר"א ז"ל באה"ע סי' ס"ד [ס"ק י"א]¹⁰.

---

10 וראה **כל הכתוב לחיים** עמ' קל"ח מעשה רב מרבינו הגר"ח מוואלאזין ז"ל לענין אלמנה, דמה שפירשו המפרשים דירושלמי ריש כתובות ס"ל דאלמנה אין לה חופה אלא ביאה, ובעינן שתהא הביאה קודם הלילה כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת, אין כן הפירוש בירושלמי ויעו"ש. וע"ע **שו"ת הרמ"א** סי' קכ"ה דתלמודא דילן פליג על הירושלמי, וכן עיקר. וע"ע **ספר המקנה** קונטרס אחרון סי' ס"ד ס"ק ו' שמצדד להיתרא ומטעם דלא אמרינן פס"ר באיסור דרבנן שאינו אלא משום גזרה ויעו"ש.